

II.

Et Bidrag til Stavanger Stifts Kirkehistorie i det 16de Aarhundrede.

Ved *H. F. Rørdam.*

Af A. Fayes »Christianssands Stifts Bispe- og gejstlige Historie« er det bekjendt, hvor store Vanskeligheder Superintendenterne eller Bisperne i denne Del af Norge havde at kjæmpe imod for at faa nogenlunde Orden i de ved Reformationen opløste Kirkeforhold. Den nævnte flittige Samler har dog ikke kjendt efterfølgende Forestilling af Aaret 1574 fra Mester Jørgen Eriksen, Superintendent i Stavanger, skjønt han vel kjender de kongelige Resolutioner, som ved Forestillingen bevirkedes. Ved Samling af Bidrag til Arild Hvitfeldts Historie, til hvem, i hans Egenskab som kgl. øverste Sekretær i Kancelliet, M. Jørgen Eriksens Brev er stilet, stødte jeg paa dette Stykke, som jeg antager ikke vil være uden Interesse, særlig for norske Medlemmer af vort Selskab.

Min ganske wenlige helsenn forsend met Gud wor herre. Kiere Arild Huitfeld, gunstige herre oc wbekende gode wen. Endog ieg met ingenn welgerning haffuer forskylt thet, at i for mig skulle haffue nogenn wmag eller møie, dog fororsagis ieg nu til paa mit embitz wegne at lade eder besøge paa denne tiid, sønderlig paa de arme scholedegniss wegne oc de andre fattige, her wdj Staffuanger i hospitalit findis, bedenndis ganske gerne, at i for Guds naffns æris oc de fattigis store nød oc armod skyld wille were denne breffuiser Her Hans Pedersenn, wor schollemester, som her afferdigit er, behielpelig, at hand kunde faa nogen gunstige suaar hoss kon. Mat. paa sine ærinder, oc huad her wdj kunde gøriis, at der paa maate komme kon. Mat^s befalning til erlig oc welbyrdig Pouel Huitfeld, rigens stadtzholder, som er scholernis oc fattige Guds

lemmers sønderlig Mecænat oc patron, at hand maate haffue aluorlig inseende met de andre lensmænd her wdj stiftit, at denne fattige schole, kirche oc de fattige maate bliffue hulpen, som dog her til aldelis ingenn hielp haffuer hafft, huilckit ieg forhaabis nest Guds hielp skeer, naar i met Her Cantzeler det hoss kon. Matz. gunsteligenn forfremme wille. Kiere Arild Huitfeld, tør ieg icke met lang scriffuelse lenger bemøde eder paa denne tiid, forind Gut wil, ieg self kand wiider kundskab gøre met eder. Oc haffner ieg optegnit wore ærinder wdj artichels wiiss, huoraff i alt leilighett kunde wiider forfare, som denne breffuiser munde- ligenn eder berette kand, huilchenn ieg ganske gerne begerer, at i wille høre til ords oc haffue betroit, som ieg self kunde were hoss eder. Hues wmag i nu haffuer, skall bliffue forskyld, om Gud sparer liffruit. Her met wil ieg haffue eder den almectigste Gud til siell oc liiff befallit met alle oc alt det, i wel wille. Datum Staffuanger den 27. Junij anno 1574.

Eders willige

Jørgen Erichssenn, superintendens
offuer Staffuangers stift i Norge.

Udskrift: Erlig oc welbyrdig mand Arild Huitfeld til N., kon. Mat.^s wor aldernaadigste herris secretario, ganske wenligenn tilscreffuit.

Original med Segl i det danske Rigsarkiv. De i Brevet omtalte Artikler findes vedlagte og lyde, som følger:

Paa disse artickler er superintendenten met canicher, kirckens oc scholetiennerer wdj Staffuanger wnderdanigste begerendis gunstig beskeedenn aff kon. Mat.

I. Effterdj kirckerne wdj Staffuangers stift ere en tiid lang gunstlige skaanit aff wor naadigste herre oc konning for skat oc andenn tynges, da er superintendenten oc canicherne wnderdanlige begerenndis, at kon. Mat. for Guds skyld wille tillegge ett aars renthe oc indkomst aff alle sognekircher her wdj stiftit til domkirchens bygning i

Staffuanger, som nu staar slet til nedfald oc haffuer werit en aff de skønniste bygninger, her wdj landit ere, som nu haffuer ingenn hielp at bliffue bygd met igen, wden det i saa maade skee kand, oc at kon. Mat^s mandat da wdginge til Pouel Huitfeld, rigens stadtholder, oc andre hans naadis befallningsmænd her wdj stiftit, at wore fuldmectige her aff capitelit finge samme aars rente ind til gode rede.

II. Effterdj her wdj Staffuanger er ganske lidit wnderholdning til de fattige wdj hospitalit, oc aldelis intit til de arme scholedegne, som lider bitter hunger, tørst oc nøgenhet, wden mand wille stede dennem til at drage wd til bønderne at trygle til deris første messe halffue aar til sammen, som de her til icke foruden Guds fortørnelse oc mangis forargelse giort haffue, at den gode mand Pouel Huitfeld maate da haffue befaling at giøre met konningens befallnings mand oc superintendenten her wdj Staffuanger en endelig skiich der paa, at de fattige baade wdj hospitalit oc de, som scholenn søger, maate faa nogit wist til føde oc wnderholdning, enten at den fierde part aff tienden, som bønderne haffuer haft inde hoss sig at skulle wddele til de fattige, maate effter kon. Mat^s breffue, som tilforn derom ere wdgaæn, komme til for^{ne} fattige, effterdj bønderne bekender selff, den fierde part aff tienden at høre de fattige til, som skal findis gamle scrifter paa, at den er wdgiffuen wdj fordom tiid. Oe wdgiffuis all tienden wdj Opsloo stift effter ordinantzen oc recessen, ligge som i Danmarch oc ander steder skeer. Eller de fattige wdj nogle andre maade kunde hielpis (endog thet siuntis icke wdj bedre eller retferdigere maade at kunde skee wden kon. Mat^s besueringer) oc huad for^{ne} gode mand Pouel Huitfeld paa kon. Mat^s wegne met andre gode mænd her wdj forfunde oc giorde, maate der met bliffue her effter.

III. Item fordj at superintendenten wdj Staffuanger haffuer met capitelit effter kon. Mat^s breffue ladit eske aff bønderne, hues hans naade haffde gunsteligenn lagd for^{ne} fattige til wnderholdning, haffuer mange af bønderne truit

oc wndsagd hannem, saa hand wdj sin visitatz eller hans bestillinger icke wed sig secher at were met sine folch; at kon. Mat. for Guds skyld formedelst hans naadis stadtzholder oc befallningsmænd der i riget wille forskaffe det saa, at hand aff bønderne maate bliffue wfeidit, oc huilche thet gøre eller giort haffuer, maate tilbørligenn bliffue straffit.

III. Item beklager superintendenten met meninge canicker oc sognepræster om den store wskichelighet, iblant bønderne mange steder findis, som indfalder wdj fremmede embede oc bestillinger oc atskiller ectefolch, som gerne effter Guds willie oc ecteskabs wilkor wille were tilsammen ald deris liffs tiid; besynderlig naar en aff ecte personerne bliffuer blinde eller kranck, da nødis de til aff deris slect at adskillies fraa huer andre oc byte deris gotz, paa det deris slect siidenn kunde i saa maade faa gotziit wnder sig oc raade der offuer. Derfor er capitell begerende, at slige wordentlig handel maate affskaffis, oc huilche bønder, som findis at haffue adskild heller her effter atskiller nogle ecte personer, maate derfor bliffue straffede, at andre plompe oc dristige companer maate see sig i spegell.

V. Item beklager superintendenten storligenn offuer en mand wed naffn Oluff Knudssenn paa Hoffde, som haffuer met skench oc simonj wild indtrengit sig til euangelij embede, haffuer prædichit for bønderne oc wden hans samtyche ladit [sig] kalle aff dennem til deris sielsørger, endog hand er en g[anske] wlerd mand, som i mange aar haffuer werit en bonde, huilchenn effter hand aff den gode mand Vincentz Juell paa B.huss effter superintendentis scrifttelig begering er nogit satt til rette for saadan wskichelig handel, haffuer hand sidenn skeldet paa hannem, dertil met truit oc wndsagd; oc effter for^{ne} bonde samme sin skeldenn for dom oc ret her i Staffuanger haffuer tagit til sig igenn, oc superintendenten haffuer for gode mends bøn skyld oc rolighet sidenn ladit denne sag forlige, dog wnder for^{ne} bondis bepectelse, som hand icke

holdit haffuer, thi siden hand met de andre bøndernis fuldmegtige ere hiemkommen aff Danmarck, haffuer hand opuackt mange bønder der omkring met sig, som raaber paa oc truer superintendenten, ligesom hand wille legge bønderne nogit nye besueringer paa, effterdj hand haffuer effter kon. Mat^s breffue ladit eske den part, de fattige tilkommer. Huorfor superintendenten ydmygeligen begerer, at samme bonde maate aff lensmanden bliffue straffit eller oc nedsendis til Danmarch met superintendenten, naar hand bliffuer ledig for sin visitatz oc ander bestillinger, at hannem der kand skee, huad ret er, offuer samme bonde.

VI. Beklager de residerende canicher, kirckens oc scholens tiennere wdj Staffuanger, at Her Joen Guttormssenn, canick der sammestetz¹⁾, haffuer giort dennem stor wret wdj capitelit met nogit deris gotz, som hand haffuer affhendet oc ladit bortkomme fraa dennem oc deris effterkommere, oc en part holdit inde hoss sig self lige som sit egit odall oc eiendom; desligeste bruger alene nogen ager oc eng her wed byen met nogle grunder, hand haffuer tiltagit sig her wdj byen, som alle kirchetiennere oc scholetiennerere haffuer part wdj effter kon. Mat^s breff; jtem haffuer sine præbender oc all sognepræstens rente wdj Staffuanger, derhoss ett kirchesogen, som hannem er effterlat for sin allerdome, oc icke wil giffue en capellan til løn mere end en arbeidtzkarll, saa hand der aff icke kand holde sig, endog capellanen holder all tiennisten wed mact. Derfor ere for^{ne} residerende canicker oc tiennere en kon. Mat^s steffning offuer for^{ne} Her Joen begerenndis for for^{ne} sager, at møde til fastelauns tiid deris fuldmectige for kon. Mat., saa framt hand icke midler tiid forliger sig met dennem oc gør dennem, huad ret er, effterdj hand icke self wil rette sig, naar hand aff sin superintendent bliffuer paamint.

¹⁾ Havde tidligere været Biskop i Stavanger.

VII. Effterdj Christen Trane, Jørgen Daas fogit wdj Wdsteens kloster, tager sig til superintendentis tiende wden Staffuanger aff nogle gaarde, endog welbyrdige Pouel Huitfeld, rigens statzholder, haffuer tilsagd hannem, at hand skulle lade hannem fylge, huad hannem tilkom, derfor da begerer for^{ne} superintendent ydmygeligenn, at den gode mand, for^{ne} welbyrdige Pouel Huitfeld, maate endnu scriffteligenn befalis at tilsige for^{ne} Wdsteens klostres fogit, at hand betaler for^{ne} superintendent for hues tiende, hand aff hans part haffuer opborrit, siden hand fick kon. Mat^s breff der paa; disligeste at hand siden icke befater sig met hues hannem er tillagd til sin wnderholdning, efftersom hand met gode mends breff kand beuisligt gøre.

VIII. Beklager scholemester wdj Staffuanger, at hand met sine discipler truis oc wndsigis ofte aff nogle letferdige folck, oc scriffuis wndsigelse breff til paa liiff os halss, foruden nogen sag eller brøde, oc naar scholemester sligt beklager for byfougden, da maa hannem icke skee ret offuer saadanne. Thi er for^{ne} scholemester for Guds skyld begerenndis, at hand maate met sine discipler nyde fred som andre schole personer i Danmark oc her i rigit, oc de maate faa nogenn straff, som slig offuerfald giort haffuer oc her effter gøre.

IX. Effterdj her findis megit wuillige folck, synderlig wdj denne tiid, at forfremme nogenn paa sin reise, wden hand haffuer ett gott passboer, waare wi her aff capitelit wnderdanigste à D. Cancellario eller D. Secretario til denne wor fuldmectige, for^{ne} Her Hans Pedersenn, ett passboer begerenndis, at hand disz snare kunde sin reise fulende oc hiemkomme til sit kald igen. Det forskyller wi gerne effter wor ringe formue.

(Det følgende paa en indlagt Seddel).

X. Item beklager superintendenten wdj Staffuanger, at nogle aff de bønder, som tiender hannem, icke wil betale hannem sin tiende wdj tiide, saa maa hand oc wnder-

tiidenn gøre mer omkost der paa, førind hand kand faa sin rettighed ind, end tredie partenn der aff er. werd

Disligeste wille bønderne icke tiende aff fiske eller queg effter ordinantzenn; thi nogen steder giffuer de hannem nogit, effter som dennem sielff løster, oc noger steder faar hand aldeliis intit. Derfor waar hand wnderdanigste kon. Mat^s breff begierenndis, at bønderne skulle føre hannem sin tiende frem til Staffuanger oc giffue hannem tiende aff queg oc fisk effter ordinantzenn til gode rede wdj alle de sogner, som hand korntiende opberrer.
